

УДК 332.1:339.5:339.5

Ляховська Олена,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
відділ проблем реального сектора економіки регіонів
ДУ “Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України”,
м. Львів; ORCID ID: 0000-0003-4838-5619

<https://doi.org/10.29038/10.29038/2786-4618-2024-04-32-39>

ЕКСПОРТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

Вступ. Сільське господарство – один із вагомих експортоорієнтованих секторів економіки України. В умовах постійних структурних змін в економіці під впливом економіко-політичної нестабільності, доцільно дослідити місце сільськогосподарської продукції в товарному експорті України, а також, у формуванні експортного потенціалу регіонів. Актуально виявити регіональні особливості експорту продукції сільського господарства, визначити спеціалізацію регіонів.

Мета. Метою дослідження є проаналізувати регіональну структуру експорту сільськогосподарської продукції, визначити місце сільського господарства у товарному експорті регіонів, вказати на зміни у структурі експорту спричинені повномасштабною війною.

Методи. Проведене дослідження ґрунтувалось на аналізі статистичних даних щодо обсягів експорту в Україні і у областях. Висновки про регіональні аспекти експорту сільськогосподарської продукції зроблено на основі систематизації даних, наукової абстракції та методів порівняльного аналізу.

Результати. Досліджено сучасні тенденції експорту сільськогосподарської продукції України. Встановлено частку регіонів у формуванні товарного експорту сільськогосподарської продукції України. Визначено зміни у структурі експорту (у розрізі основних товарних груп і підгруп), які відбулись під впливом повномасштабної війни. Встановлено частку продукції сільського господарства у формуванні товарної структури експорту регіонів, визначено експортну спеціалізацію регіонів (в межах продуктів сільськогосподарського виробництва). Зазначено основних експортерів, проблеми і перспективні напрями розвитку експорту у регіонах. Встановлено, що в окремих областях України сільськогосподарський експорт відіграє ключову роль у формуванні експортного потенціалу регіону.

Висновки. На основі результатів проведеного дослідження зроблено висновки про спеціалізацію регіонів за видами сільськогосподарської продукції, вказано на особливості і зміни у тенденціях щодо експорту продукції сільського господарства у регіонах.

Ключові слова: експорт, сільське господарство, регіони, експортний потенціал, товарна структура експорту.

Liakhovska Olena,
PhD in Economics,
Senior Researcher of the Department of Problems of the Real Sector of the Economy of Regions
SI “Institute of Regional Research named after M.I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine”

EXPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTS IN THE CONDITIONS OF WAR: REGIONAL ASPECTS

Introduction. Agriculture is one of the important export-oriented sectors of the economy of Ukraine. In the conditions of constant structural changes in the economy under the influence of economic and political instability, it is expedient to investigate the place of agricultural products in commodity exports of Ukraine, as well as in the formation of the export potential of the regions. It is urgent to identify the regional peculiarities of the export of agricultural products, to determine the specialization of the regions.

The purpose of the article. The purpose of the study is to analyze the regional structure of agricultural exports, to determine the place of agriculture in the commodity exports of the regions, to point out the changes in the export structure caused by the full-scale war.

Methods. The conducted research was based on the analysis of statistical data on export volumes in Ukraine and in the regions. Conclusions about regional aspects of export of agricultural products are made on the basis of data systematization, scientific abstraction and methods of comparative analysis.

Results. The current trends in the export of agricultural products of Ukraine were studied. The share of regions in the formation of commodity exports of agricultural products of Ukraine has been established. The changes in the export structure (in terms of main product groups and subgroups) that took place under the influence of a full-scale war were determined. The share of agricultural products in the formation of the commodity structure of the regions' exports has been determined, and the export specialization of the regions (within agricultural products) has been determined. The main exporters, problems and promising directions of export development in the regions are indicated. It has been established that in certain regions of Ukraine, agricultural export plays a key role in the formation of the region's export potential.

Conclusions. Based on the results of the conducted research, conclusions were made about the specialization of regions by types of agricultural products, the peculiarities and changes in trends regarding the export of agricultural products in the regions were indicated.

Keywords: export, agriculture, regions, export potential, export product structure.

Постановка проблеми та її значення. Повномасштабна війна на території України мала непоправний вплив на економіку нашої країни: змінилась структура, напрями розвитку, вектори співпраці та інше. Сільське господарство – один із ключових експортоорієнтованих секторів економіки. У період до повномасштабної війни частка цього сектора у структурі експорту України займала більше 20%, а вже у 2023 році – більше 36%. Зважаючи на значний вплив сільськогосподарської продукції на формування товарного експорту, доцільно дослідити зміни, які відбулись у вказаному секторі економіки за останні роки. Оскільки на розвиток сільського господарства мають значний вплив географічне розміщення і природньо-кліматичні умови, а також, зважаючи на нерівномірність і дисбаланс економічного розвитку в Україні через війну, доцільно і актуально виокремлювати у дослідженні регіональні аспекти експорту продукції сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Експорт сільськогосподарської продукції України в сучасних умовах досліджено у багатьох наукових працях вітчизняних авторів. Зокрема, основні тенденції та проблеми у формуванні експортного потенціалу регіону [1], встановлено основні методичні підходи до оцінки ефективності зовнішньоекономічної діяльності агропромислового комплексу регіону [2], проаналізовано можливість нарощування експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції [3] та інше. Дослідження ґрунтувалось на вивченні регіональних особливостей виробництва сільськогосподарської продукції [4]. Дослідження експорту української сільськогосподарської продукції було актуальним і у зарубіжних дослідженнях. Зокрема, визначено вплив війни на ціни на українську пшеницю [5], досліджено кореляцію між найбільшими експортерами аграрної продукції до ЄС і місце України у ній [6], проведено оцінку інтеграції ринку соняшникової олії України з ринком ЄС [7], що показує місце українського сільського господарства на ринку міжнародної торгівлі.

Мета і завдання статті. Метою дослідження є проаналізувати регіональну структуру експорту сільськогосподарської продукції, визначити місце сільського господарства у товарному експорті регіонів, вказати на зміни у структурі експорту спричинені повномасштабною війною.

Викладення основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сільське господарство – це той напрям діяльності, який присутній у тій чи іншій мірі у кожному регіоні України. Зокрема, рослинництво, якому сприяють природньо-кліматичні умови. Щодо експорту продукції, то його географічна приналежність залежність, від розміщення підприємств-виробників чи підприємств-експортерів, від логістичних шляхів, розміщення елеваторів та іншого, і ґрунтується на специфіці сільськогосподарської продукції.

Зростання регіонального експорту говорить про такі позитивні зміни, як зростання податків (зокрема, місцевих), створення робочих місць, популяризація місцевого виробництва на ринку та інший позитивний розвиток економічної сфери регіону. Натомість, його зменшення може мати протилежний ефект, особливо, коли експортована продукція – основна спеціалізація регіону.

Зважаючи на вагому частку сільського господарства у товарній структурі експорту України, можемо виділити регіони, які експортували найбільше сільськогосподарської продукції, зокрема,

таких продуктів: м'ясо та їстівні субпродукти (02 група УКТЗЕД), молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед (04), зернові культури (10), насіння і плоди олійних рослин (12).

Відтак, за останні роки найбільші обсяги експорту живих тварин і продуктів тваринного походження були у Вінницькій, Черкаській, Київській і Дніпропетровській областях, продуктів рослинного походження – у Одеській, Миколаївській і Полтавській областях.

У першій групі товарів (I групу УКТЗЕД – живі тварини; продукти тваринного походження), найбільшу частку серед експортованих товарів в останні роки займав експорт м'яса і їстівних субпродуктів птиці (у 2023 році – 2,21% товарного експорту України, у 2021 році – 1,05%).

У регіональній структурі експорту м'яса і субпродуктів у 2023 році лідерські позиції займали Черкаська (37,67%), Київська (35,71%) і Вінницька (8,50%) області, разом з цих регіонів експортували 81,88% продукції. За перше півріччя 2024 року лідерські позиції зайняли Вінницька (43,24% у товарному експорті України), Черкаська (32,84%) і Дніпропетровська (9,03%) області, разом експортуючи 85,11% вказаної продукції (таблиця 1).

Таблиця 1

Частка регіонів у експорті сільськогосподарської продукції України, %

Регіон	Період	Всього експорт	I. Живі тварини; продукти тваринного походження	02 м'ясо та їстівні субпродукти	04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	II. Продукти рослинного походження	10 зернові культури	12 насіння і плоди олійних рослин
Вінницька	2021	1,92	6,26	4,61	11,77	3,15	2,95	3,55
	2023	4,70	10,22	8,50	15,61	4,73	4,84	3,96
	Іп.2024	5,19	32,79	43,24	14,98	4,64	4,76	2,39
Волинська	2021	1,22	1,63	0,85	н.д.	0,48	0,16	1,19
	2023	2,28	2,12	0,47	6,05	2,60	2,56	2,73
	Іп.2024	2,07	2,04	0,51	5,41	2,24	1,89	3,94
Дніпропетровська	2021	17,87	2,84	3,10	1,60	1,09	1,17	0,58
	2023	12,98	4,48	5,54	2,68	2,56	2,21	3,49
	Іп.2024	16,05	6,30	9,03	1,29	1,18	0,91	2,41
Донецька	2021	10,34	1,19	0,67	2,58	0,45	0,47	0,11
	2023	0,55	0,04	0,06	н.д.	0,09	0,12	0,01
	Іп.2024	0,28	0,12	н.д.	н.д.	0,05	0,01	0,08
Житомирська	2021	1,13	0,78	0,16	2,14	0,74	0,71	0,77
	2023	1,47	0,84	0,23	2,32	0,83	0,64	1,24
	Іп.2024	1,56	0,51	н.д.	1,67	1,46	1,38	2,01
Закарпатська	2021	2,48	0,15	н.д.	0,41	0,64	0,09	2,52
	2023	3,76	0,12	н.д.	0,34	3,10	2,29	5,20
	Іп.2024	1,36	0,09	н.д.	0,25	1,76	0,63	7,31
Запорізька	2021	6,96	2,25	н.д.	4,93	2,14	2,27	1,12
	2023	4,03	0,63	0,15	0,43	1,32	1,28	1,44
	Іп.2024	4,29	0,57	0,08	1,67	0,94	0,84	1,29
Івано-Франківська	2021	1,71	1,35	0,54	3,59	0,33	0,24	0,29
	2023	1,70	2,37	0,11	7,76	1,11	0,96	0,99
	Іп.2024	1,33	0,15	0,12	0,25	0,86	0,84	0,60
Київська	2021	3,75	53,18	75,23	7,25	3,01	2,91	3,15
	2023	5,08	27,48	35,71	10,16	3,90	3,54	4,85
	Іп.2024	4,50	6,03	5,08	5,80	4,67	4,47	6,03
Кіровоградська	2021	1,50	0,92	н.д.	2,87	2,51	3,04	0,47
	2023	2,24	0,25	н.д.	0,83	2,13	2,78	0,59
	Іп.2024	2,22	0,16	н.д.	0,04	1,99	2,35	0,29
Луганська	2021	0,25	0,03	н.д.	0,09	0,07	0,04	0,11
	2023	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
	Іп.2024	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Львівська	2021	4,31	2,28	1,99	1,61	3,02	2,76	3,47

	2023	7,05	2,30	1,22	3,20	2,93	1,94	4,25
	Іп.2024	5,15	3,28	2,57	3,54	2,59	1,74	3,88
Миколаївська	2021	5,08	1,22	0,01	4,24	14,40	15,68	11,93
	2023	2,77	0,66	н.д.	2,23	6,32	7,16	5,14
	Іп.2024	2,42	0,95	0,02	3,02	5,16	5,30	4,67
Одеська	2021	2,49	1,39	0,07	4,19	4,71	4,33	4,19
	2023	4,97	1,59	0,03	5,08	9,50	9,30	9,94
	Іп.2024	4,86	1,96	0,02	6,19	7,42	7,39	5,97
Полтавська	2021	4,69	1,32	0,32	3,41	3,07	3,64	0,87
	2023	3,96	2,25	н.д.	6,86	4,19	4,13	5,03
	Іп.2024	5,50	2,24	н.д.	6,20	5,22	5,47	5,38
Рівненська	2021	1,03	1,02	0,07	3,33	1,18	0,69	1,53
	2023	1,64	1,00	0,06	2,91	1,43	0,95	2,22
	Іп.2024	1,37	1,34	н.д.	3,66	0,84	0,47	1,75
Сумська	2021	1,56	2,54	1,45	1,92	1,98	2,19	1,41
	2023	1,94	2,99	н.д.	н.д.	2,65	2,68	2,94
	Іп.2024	1,87	1,74	н.д.	н.д.	3,05	3,25	2,77
Тернопільська	2021	1,00	4,06	5,99	0,82	1,48	0,96	4,03
	2023	1,90	2,87	3,61	1,61	2,81	2,53	3,91
	Іп.2024	1,58	1,81	2,55	0,32	2,47	2,38	3,23
Харківська	2021	2,65	1,05	н.д.	2,91	3,10	3,21	н.д.
	2023	2,15	0,34	н.д.	1,08	2,06	2,19	н.д.
	Іп.2024	2,01	0,29	н.д.	0,82	1,56	1,56	н.д.
Херсонська	2021	0,61	0,55	н.д.	н.д.	0,76	н.д.	н.д.
	2023	0,06	0,01	н.д.	н.д.	0,04	н.д.	н.д.
	Іп.2024	0,02	н.д.	н.д.	н.д.	0,02	0,01	н.д.
Хмельницька	2021	1,35	2,46	0,20	7,97	3,09	3,02	3,50
	2023	2,15	2,36	0,26	7,02	2,53	2,35	3,08
	Іп.2024	1,82	2,77	0,08	8,64	1,62	1,36	2,88
Черкаська	2021	1,30	2,30	0,39	5,78	2,48	2,47	1,53
	2023	3,38	26,33	37,67	5,27	4,02	4,66	1,73
	Іп.2024	3,24	23,65	32,84	7,06	3,59	3,89	1,61
Чернівецька	2021	0,30	0,27	0,31	0,26	0,09	н.д.	0,02
	2023	0,54	1,76	2,67	0,04	0,39	0,24	0,55
	Іп.2024	0,38	0,88	н.д.	н.д.	0,15	0,10	0,21
Чернігівська	2021	1,75	1,17	н.д.	2,92	4,34	4,78	2,66
	2023	2,47	1,19	0,00	2,96	4,13	4,89	2,27
	Іп.2024	2,51	1,12	н.д.	2,18	4,47	4,61	4,39

*-виділено частку регіону у експорті більше 10%

Джерело: розраховано автором за статистичними даними Офіційних сайтів Головних управлінь статистики у областях України [8]

Основними експортерами м'яса птиці в Україні були великі птахофабрики, що входять у склад промислових груп і холдингів. Зокрема, у 2024 році найбільшими підприємствами з виробництва і експорту курятини були ПрАТ “Миронівська птахофабрика” (Черкаська область) і СТОВ “Старинська птахофабрика” (Київська область), що входять до групи МХП, ТОВ “Птахофабрика Дніпровська” (Дніпропетровська область) – входить у Дніпровську агро-промислову групу компаній, ТОВ “ПК Зоря Поділля” (Вінницька область) – входить до складу холдингової компанії “Укрпромінвест-агро”. Такі тенденції підкреслюють ефективність і високий експортний потенціал саме для сільськогосподарських підприємств, що входять у склад великих корпорацій, об'єднань, груп. Зокрема, це актуально для торгівлі м'ясом тварин, оскільки вона вимагає великих фінансових затрат на організацію експорту продукції, інформаційної забезпеченості і фахового підходу до реалізації. Натомість, малі сільськогосподарські товаровиробники України в більшості не готові до таких викликів.

Доцільно зазначити, що експорт м'яса і субпродуктів птиці став ключовим для формування експортного потенціалу окремих регіонів (табл.2). Відтак, у товарній структурі експорту Вінницької і Черкаської областей частка експорту м'яса птиці досягла більше 20%: у 2021 році експорт м'яса та

їстівних субпродуктів птиці становив 2,98% товарного експорту Вінницької області, у 2023 році – 4,46%, у I половині 2024 року – 21,47%; у Черкаській області у 2021 році експорт вказаної продукції становив 0,37% товарного експорту регіону, у 2023 році – 27,52%, у I половині 2024 року – 26,14% (таблиця 2).

Таблиця 2

Частка сільського господарства у товарному експорті регіону, %

Регіон	Рік	I. Живі тварини; продукти тваринного походження	02 м'ясо та їстівні субпродукти	04 молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	II. Продукти рослинного походження	10 зернові культури	12 насіння і плоди олійних рослин
Україна	2021	1,98	1,24	0,56	22,83	18,13	3,58
	2023	3,77	2,47	1,12	32,38	22,96	7,79
	I пол 2024	3,97	2,58	1,23	33,81	26,86	5,41
Вінницька	2021	6,43	2,98	3,40	37,39	27,83	6,60
	2023	8,20	4,46	3,71	32,62	23,66	6,58
	I пол 2024	25,10	21,47	3,54	30,25	24,66	2,49
Волинська	2021	2,63	0,86	н.д.	8,98	2,42	3,47
	2023	3,51	0,51	2,96	36,91	25,80	9,34
	I пол 2024	3,92	0,64	3,20	36,59	24,44	10,29
Дніпропетровська	2021	0,31	0,22	0,05	1,40	1,19	0,12
	2023	1,30	1,05	0,23	6,39	3,91	2,10
	I пол 2024	1,56	1,45	0,10	2,48	1,52	0,81
Донецька	2021	0,23	0,08	0,14	1,00	0,82	0,04
	2023	0,25	0,25	н.д.	5,16	4,97	0,10
	I пол 2024	1,71	1,71	н.д.	5,52	1,20	1,46
Житомирська	2021	1,36	0,18	1,05	14,91	11,31	2,44
	2023	2,16	0,39	1,76	18,24	10,03	6,59
	I пол 2024	1,31	н.д.	1,31	31,47	23,61	6,96
Закарпатська	2021	0,12	н.д.	0,09	5,88	0,69	3,64
	2023	0,12	н.д.	0,10	26,71	13,98	10,79
	I пол 2024	0,28	н.д.	0,23	43,81	12,52	29,08
Запорізька	2021	0,64	н.д.	0,39	7,02	5,91	0,57
	2023	0,59	0,09	0,12	10,60	7,32	2,78
	I пол 2024	0,52	0,05	0,48	7,39	5,28	1,63
Івано-Франківська	2021	1,56	0,40	1,17	4,46	2,49	0,60
	2023	5,25	0,16	5,08	21,04	13,00	4,55
	I пол 2024	0,46	0,22	0,23	21,93	17,03	2,43
Київська	2021	28,05	24,94	1,08	18,36	14,10	3,01
	2023	20,39	17,34	2,23	24,85	16,00	7,44
	I пол 2024	5,32	2,91	1,58	35,10	26,64	7,25
Кіровоградська	2021	1,21	н.д.	1,06	38,12	36,77	1,13
	2023	0,41	н.д.	0,41	30,74	28,55	2,04
	I пол 2024	0,28	н.д.	0,02	30,19	28,41	0,71
Луганська	2021	0,22	н.д.	0,21	6,60	3,16	1,56
	2023	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
	I пол 2024	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Львівська	2021	1,05	0,57	0,21	16,02	11,60	2,88
	2023	1,23	0,43	0,51	13,46	6,32	4,70
	I пол 2024	2,53	1,29	0,84	16,98	9,06	4,07
Миколаївська	2021	0,47	н.д.	0,46	64,73	56,00	8,41
	2023	0,90	н.д.	0,90	73,97	59,42	14,48
	I пол 2024	1,56	0,02	1,53	71,94	58,66	10,43
Одеська	2021	1,10	0,04	0,93	43,11	31,49	6,01
	2023	1,20	0,01	1,14	61,93	42,95	15,59
	I пол 2024	1,60	0,01	1,57	51,70	40,88	6,66
Полтавська	2021	0,55	0,08	0,41	14,96	14,08	0,67
	2023	2,14	н.д.	1,93	34,22	23,93	9,89

	I пол 2024	1,62	н.д.	1,38	32,13	26,72	5,30
Рівненська	2021	1,94	0,08	1,79	26,08	12,10	5,30
	2023	2,29	0,09	1,98	28,11	13,23	10,54
	I пол 2024	3,87	0,19	3,28	20,63	9,30	6,93
Сумська	2021	3,23	1,16	0,69	29,06	25,53	3,24
	2023	5,81	н.д.	н.д.	44,24	31,74	11,83
	I пол 2024	3,69	н.д.	н.д.	55,09	46,57	7,99
Тернопільська	2021	8,05	7,46	0,46	33,82	17,53	14,46
	2023	5,70	4,69	0,95	48,01	30,60	16,06
	I пол 2024	4,55	4,17	0,25	52,93	40,53	11,09
Харківська	2021	0,78	н.д.	0,61	26,77	21,99	н.д.
	2023	0,59	н.д.	0,56	31,10	23,38	н.д.
	I пол 2024	0,56	н.д.	0,50	26,25	20,84	н.д.
Херсонська	2021	1,79	н.д.	н.д.	28,44	н.д.	н.д.
	2023	0,79	н.д.	н.д.	22,93	н.д.	н.д.
	I пол 2024	0,25	н.д.	н.д.	21,70	14,74	н.д.
Хмельницька	2021	3,61	0,19	3,28	52,28	40,54	9,28
	2023	4,14	0,30	3,64	38,14	25,15	11,17
	I пол 2024	6,05	0,12	5,84	30,15	20,08	8,58
Черкаська	2021	3,50	0,37	2,47	43,58	34,52	4,22
	2023	29,39	27,52	1,74	38,53	31,71	3,98
	I пол 2024	29,03	26,14	2,68	37,49	32,28	2,69
Чернівецька	2021	1,76	1,28	0,47	6,93	0,11	0,28
	2023	12,36	12,29	0,07	23,41	10,09	8,04
	I пол 2024	9,13	9,13	н.д.	13,18	6,98	3,06
Чернігівська	2021	1,32	0,00	0,93	56,71	49,59	5,44
	2023	1,81	0,00	1,34	54,21	45,48	7,17
	I пол 2024	1,78	0,00	1,07	60,20	49,31	9,48

*-виділено частку регіону у експорті більше 10%

Джерело: розраховано автором за статистичними даними Офіційних сайтів Головних управлінь статистики у областях України [8]

Також можна виділити такий важливим сегмент у товарній структурі експорту України, як молоко та молочні продукти, яйця птиці і натуральний мед. Експорт цього виду продуктів в Україні не мав сталої динаміки, відтак і частка його у товарній структурі була нестабільною, проте, це один із перспективних напрямів розвитку експортного потенціалу.

У 2021 році частка молока та молочних продуктів, яєць птиці, натурального меду становила 0,56% товарного експорту України, а з 2022 року частка цієї продукції зросла до 1,02%, у 2023 році – 1,12%, а у першій половині 2024 року – 1,23%. Доцільно зазначити, що серед продуктів, які входять до вказаної товарної групи (04) у структурі експорту найбільшу частку у 2023 році займав мед – 0,34% (у 2021 році частка цього продукту становила всього 0,21% експорту України) [7]. Відтак, експорт цього продукту дуже активно розвивається в останні роки, зокрема, у 2023 році Україна ввійшла в п'ятірку найбільших експортерів меду у світі [10].

Регіонально, експорт молока, молочної продукції, яєць та меду також не мав стабільного характеру. Проте, можна виділити Вінницьку область, яка була лідером серед експортерів вказаної продукції впродовж останніх років: у 2021 році частка в Українському експорті молока, молочної продукції, яєць та меду становила 11,77%, у 2023 році – 15,61%, а у першому півріччі 2024 року – 14,98%. Частка інших регіонів змінювалась, до прикладу, у 2023 році Київська область була серед лідерів експортерів – 10,16% експорту, а у першій половині 2024 року частка цієї області у експорті молока і молочної продукції України становила 5,80%.

Водночас, доцільно зазначити, що експорт вказаної продукції не був ключовим для жодної області у формуванні експортного потенціалу регіону. Проте, за I півріччя 2024 року становив більше 5% у товарній структурі експорту виключно Хмельницької області (5,84%), у 2023 році – Івано-Франківської (5,08%).

Незмінно впродовж останніх років серед експортованих продуктів сільського господарства України основну частку займали продукти рослинництва. Зокрема, у 2021 році вказана продукція

сільського господарства становило 22,83% товарного експорту, у 2023 році – 32,38%, а за I півріччя 2024 року – 33,81% [8].

Зокрема, найбільшу частку у експорті II товарної групи “Продукти рослинного походження” займали:

- кукурудза – у 2021 році – 8,65% у товарній структурі експорту, у 2023 році – 13,72%, за 8 місяців 2024 року – 13,01%;
- пшениця – у 2021 році – 7,45% у товарній структурі експорту, у 2023 році – 8,13%, за 8 місяців 2024 року – 9,24%;
- соєві боби – у 2021 році – 0,89%, у 2023 році – 3,54%, за 8 місяців 2024 року – 2,4%;
- насіння свиріпи або ріпаку – у 2021 році – 2,48%, у 2023 році – 3,23%, за 8 місяців 2024 року – 3,64% [9].

Основними регіонами-експортерами зерна залишаються східні області України, зокрема Одеська (9,30% товарного експорту у 2023 році, проти 4,33% – у 2021 році) і Миколаївська (7,16% у 2023 році, проти 15,68% – у 2021 році). Натомість зростає частка у експорті Полтавської (у 2023 році – 4,13%, у 2021 році – 3,64%), Київської (у 2023 році – 3,54%, у 2021 році – 2,91%), Вінницької (у 2023 році – 4,84%, у 2021 році – 2,95%) та Чернігівської областей (у 2023 році – 4,89%, у 2021 році – 4,78%).

У товарному експорті окремих областей експорт зернових культур становить основу, зокрема, у Миколаївській і Чернігівській областях частка експорту зерна становить близько половини усього експорту (у 2023 році у Миколаївській області – 59,42%, у Чернігівській – 45,48%). Ключовим у товарній структурі регіону був експорт зернових у Одеській (у 2023 році – 42,95%, у 2021 році – 31,49%), Черкаській (у 2023 році – 31,71%, у 2021 році – 34,52%) і Хмельницькій (у 2023 році – 25,15%, у 2021 році – 40,54%).

З початку повномасштабного військового вторгнення на територію України зросли обсяги експорту зернових у Тернопільській і Волинській областях, що вплинуло на зростання частки вказаної продукції у товарній структурі регіонів (у Тернопільській області частка експорту зернових у товарній структурі експорту у 2023 році становила 30,60%, проти 17,53% – у 2021 році; у Волинській області у 2023 році – 25,80%, у 2021 – 2,42%). Такі тенденції пов’язані як із зростанням виробництва зерна у цих регіонах, так і зі зміною логістичних шляхів експорту продукції.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можемо відмітити в останні роки зростання ролі сільського господарства у формуванні експортного потенціалу як України загалом, так і окремих регіонів. Зокрема, у 2023 році у 10-ти з областей, частка сільського господарства у експорті становила більше 40%. З них, частка сільського господарства у експорті Миколаївської області становив 73,97%, Черкаської – 67,92%, Одеської – 61,13%.

Незважаючи на значні перешкоди для розвитку сільськогосподарського експорту, які спровоковані війною, можемо зазначити позитивні моменти. Зокрема, зростання експорту м’яса і субпродуктів птиці, які суттєво вплинули на формування експортного потенціалу двох областей: Вінницької і Черкаської. Окрім цього, можемо зазначити зростання експорту сої і ріпаку, меду. Це ті напрями експорту сільськогосподарської продукції, які тільки починають займати свою нішу на світовому ринку.

Подальші дослідження розвитку сільського господарства України, експортного потенціалу регіонів, проблем і перспективних напрямів експорту, можуть спиратись на проведений у статті структурний аналіз товарного експорту, а також, на висновки і результати наведені вище.

Джерела і література

1. Іщук С. О., Полякова Ю. В., Процев’ят О. С. Структура та динаміка українського товарного експорту: регіональний вимір. *Регіональна економіка* 1 (2021): 20-28. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-1-3>
2. Гудзь Ю. Ф. Оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності АПК регіону. *Економічний аналіз*. Тернопільський національний економічний університет, 2017. Том 27. № 2. С. 20-29. URL: [file:///C:/Users/Worker/Downloads/ecan_2017_27\(2\)_5.pdf](file:///C:/Users/Worker/Downloads/ecan_2017_27(2)_5.pdf)

3. Злидник М. І. Методика оцінки експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»* 39 (2020): 23-27. URL: <https://www.ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/663>
4. Іщук С. О., Ляховська О. В. Моніторинг розвитку агропереробних виробництв в Україні: регіональний вимір: аналітичне видання / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2020. 37 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20200601.pdf>
5. Novotná L, Rowland Z, Janek S. Impacts of the war on prices of Ukrainian wheat. *Agric. Econ. -Czech.* 2023;69(10):404-415. doi: 10.17221/121/2023-AGRICECON.
6. Kiforenko, O. Correlation between the Greatest Agricultural Products Exporters to the EU: is Ukraine included?, *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, Vol. 15, No. 3, pp. 87-103. ISSN 1804-1930. DOI [10.7160/aol.2023.150308](https://doi.org/10.7160/aol.2023.150308).
7. Hamulczuk, M., Makarchuk, O. and Kuts, T. Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market, *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, Vol. 13, No. 3, pp. 35-47 . ISSN 1804-1930. DOI [10.7160/aol.2021.130304](https://doi.org/10.7160/aol.2021.130304).
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Митна статистика. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri#statistika>
10. ITC Export Potential Map. URL: <https://exportpotential.intracen.org/en/>

References

1. Ishchuk S. O., Polyakova YU. V., Protsev"yat O. S. (2021) Struktura ta dynamika ukrayins'koho tovarnoho eksportu: rehional'nyy vymir [Structure and dynamics of Ukrainian commodity exports: regional dimension]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, 1. P. 20-28. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-1-3> [in Ukrainian].
2. Hudz' Y. F. (2017) Otsinyuvannya efektyvosti zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti APK rehionu [Evaluation of the effectiveness of foreign economic activity of the agricultural sector of the region]. *Ekonomichnyy analiz - Economic analysis*. Ternopil's'kyu natsional'nyy ekonomichnyy universytet. Volume 27. No. 2. P. 20-29. URL: [file:///C:/Users/Worker/Downloads/ecan_2017_27\(2\)_5.pdf](file:///C:/Users/Worker/Downloads/ecan_2017_27(2)_5.pdf) [in Ukrainian].
3. Zlydnyk M. I. (2020) Metodyka otsinky eksportnoho potentsialu vitchyznyanykh vyrobnykiv sil's'kohospodars'koyi produktsiyi [Methodology for assessing the export potential of domestic producers of agricultural products]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky» - Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Economic Sciences"*, 39 (2020): 23-27. URL: <https://www.ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/663> [in Ukrainian].
4. Ishchuk S. O., Lyakhovs'ka O. V. (2020) Monitorynh rozvytku ahropererobnykh vyrobnystv v Ukrayini: rehional'nyy vymir: analitychne vydannya [Monitoring the development of agro-processing industries in Ukraine: regional dimension: analytical edition] / *DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishn'oho NAN Ukrayiny" - State University "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi National Academy of Sciences of Ukraine"*. Lviv, 37 p. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/> [in Ukrainian].
5. Novotná L, Rowland Z, Janek S. (2023) Impacts of the war on prices of Ukrainian wheat. *Agric. Econ. - Czech.* ;69(10):404-415. doi: 10.17221/121/2023-AGRICECON.
6. Kiforenko, O. (2023) Correlation between the Greatest Agricultural Products Exporters to the EU: is Ukraine included?, *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, Vol. 15, No. 3, pp. 87-103. ISSN 1804-1930. DOI [10.7160/aol.2023.150308](https://doi.org/10.7160/aol.2023.150308).
7. Hamulczuk, M., Makarchuk, O. and Kuts, T. (2021) Time-Varying Integration of Ukrainian Sunflower Oil Market with the EU Market, *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, Vol. 13, No. 3, pp. 35-47 . ISSN 1804-1930. DOI [10.7160/aol.2021.130304](https://doi.org/10.7160/aol.2021.130304).
8. Ofitsynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny - Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. Mytna statystyka [Customs statistics]. Ofitsynyy sayt Derzhavnoyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny – Official website of the State Customs Service of Ukraine. URL: <https://customs.gov.ua/en/statistika-ta-reiestri#statistika> [in Ukrainian].
10. ITC Export Potential Map. URL: <https://exportpotential.intracen.org/en/> [in Ukrainian].